

N:o 11.

Af herr **J. O. Forssling**, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag för folkskoleändamål till skoldistrikt, som äro synnerligen betungade af afgifter för skolväsendet.*

Kommunalutskylderna utgöra, som bekant är, våra tyngsta skattebördor, vida mer betungande än de direkta skatterna till staten. På landsbygden stiga de ofta till 10 kronor, ibland till 20 å 30 kronor pr bevillningskrona. År 1903 uppgingo de därstädes i medeltal till 5 kronor 61 öre på hvarje bevillningskrona.

Af personer i samma ekonomiska ställning, bosatta i olika, kanhända angränsande församlingar, kan den ena följaktligen få betala ferdubbelt högre kommunalskatt än den andra. En inkomsttagare, taxerad för 1,800 kronor, får i en af de dyraste orterna i kommunalutskylder utgifva 540 kronor utom personliga afgifter, således mellan tredje- och fjärdedelen af hela sin inkomst. I en af de billigare med en utdebitering af t. ex. 50 öre pr fyrk (= 5 kronor pr bevillningskrona) slipper han undan med en bagatell på 90 kronor.

Man får därför icke förundra sig öfver, att alla, som det kunna, söka sig bort från de dyra orterna, hvarigenom förhållandena därstädes blifva ännu ogynnsammare för utvecklingen, bördorna ännu svårare att bära för de kvarblifvande.

Landsbygdens smärre jordbrukskommuner äro i allmänhet mest betungade. De höga skatterna därstädes utgöra ett hårdt tryckande

ok i synnerhet på mindre inkomstagares och småbrukares svaga skuldror, ett ok, som för dessa göres ännu tyngre därigenom, att de större fastigheterna ofta taxeras proportionsvis lägre än de små.

De institutioner, om hvilka kommunerna genom lag äro ålagda att draga försorg, måste blifva lidande härpå. Deras tillstånd i de fattiga landsförsamlingarna svarar ingalunda mot de stora uppoffringarna: höga kommunala utskylder och det oaktadt i allmänhet en otillfredsställande fattigvård och ett högst bristfälligt skolväsen.

Förbättringar härutinnan kunna ej åstadkommas utan att göra bördorna olidliga och få fördenskull ställas på framtiden. Då afgifterna för kommunala ändamål uppgå till en krona och därutöfver pr fyrk, måste vederbörande myndigheter oftast blunda äfven inför svårare missförhållanden.

Viktiga statsintressen ställas härigenom på spel. Både fattigvården och i ännu högre grad folkundervisningen måste ju betecknas som sådana. Det bör därför vara statens plikt att här träda hjälpande emellan och verksammare än hittills ingripa till de fattiga kommunernas förmån.

Då vi genom allmän lag för samma ändamål åläggas kommunala utgifter, böra statsmakterna också tillse, att dessa blifva, såvidt möjligt, jämnt och rättvist fördelade, och att valutan, som för dem erhålles, icke genom omständigheter, öfver hvilka vi icke råda, i den ena orten blir alltför underhållig i jämförelse med den, som gifves i en annan.

Statens fordran på fullgjord kommunal skattskyldighet såsom villkor för medborgarrätt blir eljest icke rättfärdig.

Man har skäl till förhoppningar, att något snart kommer att föreslås till fattigvårdstungans utjämning, eftersom den under fjolåret tillsatta fattigvårdskommittén skulle taga under ompröfning de uttalanden, som i denna fråga gjorts både inom Riksdagen och af fattigvårdskongressen hösten 1906.

Skolutgifternas jämnare fördelning bland de skattskyldige är ett lika trängande behof som det förenämnda.

Enligt de statistiska uppgifter för 1904, som af statsrådet Berg meddelades vid 1906 års riksdag och till hvilka här hänvisas, växlade inom skoldistriktet på landsbygden utdebiteringen pr fyrk för folkskoleväsendet mellan 0 öre och 106 öre. »Skulle ur dessa statistiska siffror någon allmän regel kunna dragas», sade dåvarande statsrådet, »så skulle det snarast blifva den, att ju fattigare och

mindre bärkraftig en kommun är, dess större utdebitering måste den för sitt folkskoleväsen vidkännas.»

Det missförhållande, som framgår af de uppgifter statsrådet Berg framlade, bestyrktes och belystes ytterligare i den af grefve H. Wachtmeister under fjolåret i Första Kammaren framlagda motionen n:o 4 samt genom den »axplockning» på den kommunala statistikens fält, som af landshöfding Widén verkställdes, då vederbörande utskotts utlåtande med anledning af denna motion behandlades i Andra Kammaren.

Genom de tabeller, som voro bifogade nyssnämnda motion, framgick äfven, att medeltalet af skolutgifterna pr fyrk för hvarje län växlade så betydligt, att det t. ex. inom Gottland år 1903 utgjorde 80 öre pr fyrk emot endast 22 öre i Uppsala län.

Häraf ses, att också länen äro olämpliga som utgångspunkter för en utjämning af skolafgifterna.

Att fattigdom och hög utdebitering förenade utöfvat ett högst olycksdigert inflytande i synnerhet på folkskoleväsendets utveckling förstås däraf, att halftidsläsning ännu förekommer i öfver hälften af vårt lands folkundervisningsanstalter.

»Man må», säges i omförmälda motion, »hafva hvilken uppfattning som helst om denna halftidsläsning (till halftidsläsning hänför jag systemet med flyttande skolor) — i de nordligaste delarna af landet är den ju nödvändig — man måste dock fråga sig, om det ligger rättvisa däri, att under något så när likartade naturförhållanden svenska barn, socialt och ekonomiskt jämnställda, skola erhålla helt olikartad undervisning, därför att de råkat födas inom olika kommuner. Man bör i alla händelser kunna uppställa den fordran, att kommuner, i hvilka endast half undervisning meddelas, ej skola vara hårdare ekonomiskt betungade än de öfriga. Detta är dock ofta, för att icke säga i regel, fallet.»

Det är företrädesvis de fattiga jordbruksdistriktens befolkning, som mest lider af dessa missförhållanden. Deras barn bli minst tillgodosedda i afseende på skolunderbyggnad. De äro styfbarnen, som få nöja sig med smulorna, då däremot ett jämförelsevis rikt dukadt bord står tillredt för deras kamrater i städerna.

Icke heller får man beräkna, att de i barndomen försummade vid mognare år skola få ersättning härför. Folkskolan, hur otidsenlig och vanlottad den än må vara, blir för de allra flesta jordbrukares barn både den första och sista undervisningsanstalt, de besöka.

Äfven på detta område borde fördenskill staten tråda emellan och genom särskilda bidrag till behöfvande församlingar sätta dem i stånd icke blott att utan alltför stora ansträngningar bära dem redan nu pålagda bördor utan äfven och framför allt att utan alltför olidliga skatter förbättra sitt skolväsende.

Härigenom främjades ett statsintresse af högsta rang, eftersom en vaken och upplyst jordbrukareklass måste anses vara en af hufvudfaktorerna för vårt lands sunda och kraftiga utveckling. Måhända skulle det äfven i sin mån bidraga till att hämma den pågående flykten från landet, från jordbruket.

Fruktan har uttalats, att genom en bestämmelse om dylika extra bidrag från statens sida skulle landskommunerna låta förleda sig till att kasta sparsamheten öfver bord och förmås till onödiga, af de lokala förhållandena ej motiverade förbättringar af sitt skolväsende, hvarigenom statskassan komme att i alltför hög grad tagas i anspråk.

Denna fruktan är säkerligen ogrundad.

Låter man de kommuner, hvarest för af lag ålagda ändamål utskylderna i allmänhet samt bördorna för fattigvård och folkundervisning i synnerhet äro afsevärdt mer än vanligt betungande, och för hvilka särskildt understöd till skolväsendet fördenskill kunde ifrågasättas, själfva fortfarande bestrida en viss procent af den del af skolutgifterna, som öfverstiger medeltalet för landet i sin helhet, så behöfver statsverket förvisso ej löpa en sådan risk. En ytterligare borgen härför har staten genom sina folkskoleinspektörer.

Man kan möjligen invända, att eftersom en fattigvårdskommitté nu är tillsatt, hvarigenom en länge och allmänt närd önskan blifvit tillmötesgådd, så bör man tills vidare nöja sig härmed och först afvakta dennas utlåtande och ett härför grundadt regeringsförslag, innan frågan om skolafgifternas utjämnande tages under ompröfning.

Häremot kan anföras, att äfven om ett förslag, gående ut på en jämnare fördelning af fattigvårdstungan, skulle föreläggas Riksdagen och blifva antaget, så kvarstår i alla händelser skolbördan, hvilken i tyngd och ojämnhet mäter sig med den förra, hvarjämte hvarje ansats till skolväsendets förbättring, där denna är af behöfvat mest påkallad, ofta måste föranleda till en ytterligare ökning af ojämnheten, eftersom sådana orter vanligen redan nu ha den högsta utdebiteringen pr fyrk för skoländamål.

Först när de sammanlagda afgifterna för både fattigvård och folkskolor bli någorlunda likformigt fördelade, kan man tala om, att statsmakterna visat en verklig sträfvan efter en af rättvisa och billighet påkallad utjämning af den kommunala skattebördan, åtminstone af den del, som nu kan utjämnas och som af rättfärdighetsskäl mest trängtar härtill.

Äfven nödig hänsyn till våra finanser tala för, att man samtidigt skaffar sig en öfverblick af behofven på båda dessa områden och de kraf, som på grund häraf med fog kunna ställas på statskassan.

Visserligen afslogs den under fjolåret i Första Kammaren väckta motionen med liknande syfte som denna. Men den sympati, med hvilken samma motion på skilda håll omfattades, och de uttalanden i samma riktning, som hörts från olika delar af landet, ge vid handen, att frågan ej låter sig afvisas, utan kräfver en snar och tillfredsställande lösning.

Lifigt öfvertygad härom, får jag därför på grund af det anförda vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning angående behofvet af särskilda bidrag utöfver de i allmänhet utgående, till af utgifter för folkskoleväsendet särdeles betungade skoldistrikt, och de omständigheter, som utöfva inverkan härpå, under hvilka villkor och i hvilken utsträckning sådana extra bidrag eventuellt må kunna utanordnas, äfvensom de sannolika kostnader, som härigenom skulle åsamkas statsverket, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 17 januari 1908.

Oscar Forssling.